

Albert B. Gábor

Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar Neveléstudományi Tanszék
Kaposvári Egyetem Törökbálinti Módszertani Központja

Piaristák történelemtankönyvei, piaristák tankönyvválasztása

Gondolatok a Horthy-korszak tankönyvhasználat-történetéhez

Unger Mátyás 1976-ban megjelent tankönyvtörténeti összefoglalását (Unger, 1976) a hazai történelem tankönyvtörténettel foglalkozó szakmunkák napjainkig is viszonyítási pontnak tekintik. Unger a klebelsbergi időszak középiskolai történelem tankönyvhasználatáról a dualizmus kori helyzethez viszonyítva azt írja, hogy „az engedélyezett tankönyvek száma erősen lecsökkent, de bizonyos fokú szabad versengés azért továbbra is fennmaradt.” (Unger, 1976, 155. o.). Majd pár sorral később így folytatja: „A tényleges választási lehetőség mégis erősen leszűkült a felekezeti kérdés kiéleződése miatt. Különösen szigorúan megszabott volt a » döntés« a katolikus iskolák esetében, amelyek mind a Szent István Társulat könyveit használták.” (Unger, 1976, 155. o.). Az 1931–32-es iskolai év¹ katolikus fiú középiskolai értesítőinek áttekintése után – Ungerrel ellentétben – árnyaltabb következtetések megfogalmazására jutunk.

A kutatás célja, tudomány-rendszertani helye, forrásbázisa

A katolikus fiú középiskolák a Szent István Társulat tankönyvsorozatai mellett a Lampel és a Franklin kiadványait is előszeretettel használták. Fokozottan igaz mindez a Jászai-Balanyi-féle VIII. osztályos történelemtankönyvre, mely a Szent István Társulat kiadványait is megelőzte a választható történelemtankönyvek sorában.

A tankönyv- és iskolatörténet tárgykörébe tartozó kutatásunk egyház- és rendtörténeti háttérinformációkkal egészül ki, az iskolai értesítő mint elsődleges kutatási forrásbázis, a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára által őrzött Jászay-² és Balanyi-hagyaték feldolgozásával válik teljessé. Jelen írás azt is igyekszik bizonyítani, hogy tankönyvtörténeti elemzések során korántsem elégséges a tankönyvszerzők interpretációi alapján a tankönyvek tartalomelemzését elvégezni.

Felekezeti elkülönülés és tankönyvválasztás

A római katolikus fiú középiskolák tankönyvválasztását a felekezeti szempontok mellett gazdasági tényezők (lásd: *Mészáros*, 1998), a tankönyvszerzők (el)ismertsége, sőt szerzetesrendi hovatartozása is nagymértékben befolyásolta.

A III. évfolyam számára készült magyar történeti anyagrészt az iskolák többsége Balogh Albin bencés tanár tankönyvéből sajátította el (Szent István Társulat), de jelentős volt a száma azoknak az iskoláknak, melyek a Lampel kiadványa mellett döntöttek. Utóbbinak Jászai Rezső és Balanyi György volt a szerzője. Az egyetemes történeti anyagrésznél szintén a Szent István Társulat Marczell Ágoston és Szolomájer Tasziló által írt sorozata volt a legkedveltebb, de vidéken négy intézmény a Kontraszty–Tihanyi szerzők munkáját, kettő az állami fiú középiskolák kedvelt sorozatát, a Mika–Marczinkó könyveket részesítette előnyben. Három esetben pedig vegyes tankönyvválasztással találkozunk.

A VIII. osztályos magyar történeti anyagrészt elsajátításánál a harmincegy vidéki római katolikus fiú középiskola közül huszonkilencre találtunk adatot (1. ábra).³ Összesítésünk jól mutatja a két leginkább keresett tankönyv elterjedését: a piarista szerzőpáros tankönyvét, a Jászai-Balanyi-féle VIII. osztályos munkát tizennégy intézmény, a Miskolc-ny-Szolomájer-féle kiadványt tizenegy iskola választotta.

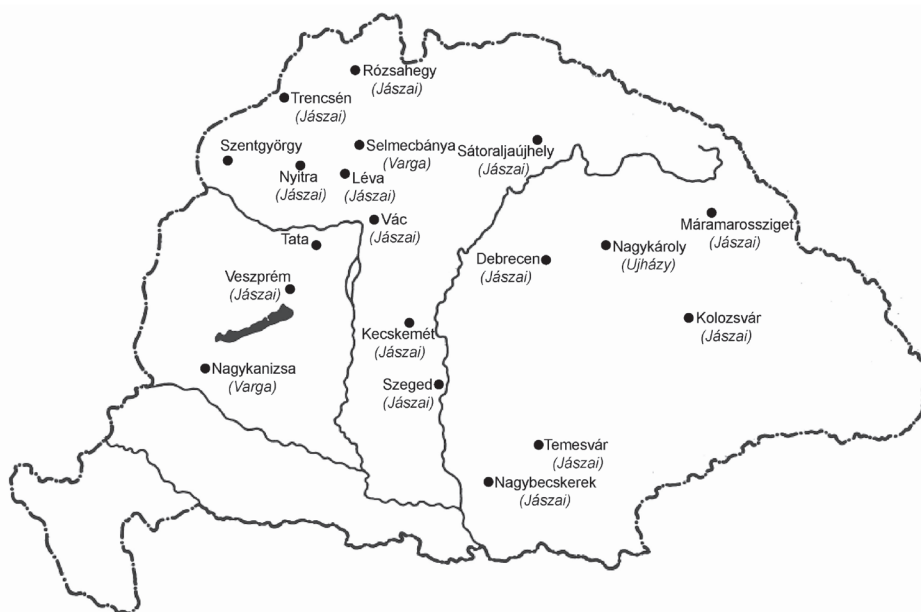
1. ábra. A vidéki római katolikus fiú középiskolák VIII. osztályos történelem tankönyvválasztásának térbeli kiterjedése (1930-as évek eleje) (Készítette Vörös Péter)

Korántsem lehet tehát a Szent István Társulat tankönyvhasználatának kizárólagosságáról beszélni, hiszen a Lampel III. osztályos magyar történeti tankönyve és a Franklin Kontraszty Dezső és Tihanyi Béla által jegyzett munkái is a kedvelt tankönyvek között szerepeltek, a Lampel VIII. évfolyamos magyar története pedig meg is előzte a katolikus kiadót a tankönyvpiacra.

Az egyes szerzetesrendek által fenntartott fiú középiskolák tankönyvhasználatát górcső alá véve még árnyaltabb képet kapunk. A vidéken működő kilenc piarista fiú középiskolából hét, a ciszterci rend által fenntartott négy fiú középiskola közül három, valamint mindkét jezsuita kézben lévő iskola egyaránt a Jászai-Balanyi-féle VIII. osztályos tankönyvet választotta. A többi katolikus fenntartású fiú középiskola többsége a Szent István Társulat VIII. osztályos tankönyvét használta.

A Jászai-Balanyi tankönyv sikerességéhez minden bizonnyal hozzájárul Jászai Rezső korábbi tankönyvírói teljesítménye is. Érdekes hát a Jászai Rezső tankönyv iránti kereslet

térbeli alakulását (2. ábra) az 1910-es évek elejéről nyomon követni.⁴ Eredmény: a történelmi Magyarországon található tizenkilenc főgimnázium közül tizennégy intézményben Jászai könyvét használták. Szentgyörgyön és Tatán pedig nem indult VIII. osztály.

2. ábra. Piarista főgimnáziumok VIII. osztályos tankönyvválasztása történelemből az 1910-es évek elején (Készítette: Vörös Péter)

A piarista tankönyvszerzők

A Franklin egyetemes történeti sorozatait – ahogyan arról fentebb már írtunk – Kontaszty Dezső (1877–1937) sátoraljaújhelyi és Tihanyi Béla (1887–1944) szegedi kegyesrendi tanárok jegyezték. Annak ellenére, hogy a piarista tankönyvszerzők jól ismerték egymást, mind a piarista renden belül, mind a tanártársadalomban Jászai Rezső és Balanyi György neve csengett inkább ismerősnek. Néhány vonás e két szerző életrajzára:

Jakubik Rezső⁵ 1871-ben Bars megyében született, gimnáziumi tanulmányait Nyitrán végzi, 1888-ban lép be a kegyes tanítórendbe, nevét 1892-ben magyarosítja Jászaira, később Jászayra. Növendékpap a kecskeméti főgimnáziumban, Nyitrán teológiát tanul, 1893-ban hittanári oklevelet szerez, egy évvel később pappá szentelik. Mint személyes irathagyatéka is tanúsítja, a kolozsvári egyetemen szerez diplomát, Márki Sándor, Felméri Lajos is tanítják. A tanári mellett doktori oklevelet is szerez. 1895–96-ban kerül a szegedi főgimnázium történelem tanszékére, 1897-től Szilágyi Sándor ajánlására a Magyar Történelmi Társulat évdíjas rendes tagja, 1904-ben debreceni házfőnök és igen fiatalon, 33 évesen a debreceni piarista főgimnázium igazgatója. Az 1910–11. iskolai év, rendfőnöki titkárrá történő kinevezése miatt fordulópont Jászai életében. Később rendfőnöki tanácsos, budapesti házfőnök, a rendi levéltár őre, rendi főigazgató. 1948-tól a szerzetesrendek 1950. évi feloszlataáig a rendi iskolák ügyintézője, 1950-ben vonult végleg nyugalomba. Irodalmi munkássága széleskörű: a francia forradalom történetírása mellett útirajzokat, politikai és társadalmi cikkeket,

tankönyveket írt, rendfőnöki titkári minőségében az elhunyt rendtagok életrajzával is foglalkozott. 1952-ben halt meg.

Balanyi György⁶(1886–1961) középiskolai tanulmányait Kecskeméten végzi, studeusként (gimnazista kispap) Kisparti János könyvtáros mellett alkönyvtáros, ennek is köszönheti igen nagy tárgyi tudását, olvasottságát. A pesti egyetem bölcsészettudományi karán végez, az újkort Ballagi Aladártól, a művelődéstörténetet Békefi Remigtől, oklevéltant és címertant Fejérpatakytól, Magyarország statisztikáját Thirring Gusztávtól, történelem módszertant Marczalitól, a magyar közoktatás szervezetét Fináczy Ernőtől, a filozófia történetét Alexander Bernáttól sajátítja el. Beszédes nevek ezek. Szegedre kerül, a szegedi piaristáknál hat évet tölt. Itt hittant, latint, számtant, szépírást tanít, de mellette játékfelügyelő, a rendház házikönyvtárosa, az érem- és régiséggtár, valamint az intézet évkönyvének vezetője. Korának kiváló tudós tanára, történelmi önképzőkört vezet, oknyomozó előadásokat tart. 1916-tól a budapesti piarista gimnázium tanára, majd 1935 és 1941 között igazgatója, 1943 és 1948 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Bölcsészeti-, Nyelv és Történettudományi Karán tanít. Közben 1935 és 1940 között a Katolikus Tanügyi Tanács középiskolai szakosztályának ülnöke, magyar királyi tanügyi főtanácsos, az Országos Közoktatási Tanács történelem szakbizottságának tagja. 1948–49-ben a budapesti egyetemen tanít, 1938 és 1949 között az MTA levelező tagja, mely tisztségétől 1949-ben politikai okokból megfosztják. 1950-től a piarista rendfőnök, Sík Sándor tanácsosa. Irodalmi munkássága szerteágazó. Foglalkozott Bismarck bukásával, az I. világháború körülményeivel, a ferences rendtörténettel, piarista iskolatörténettel, az állampolgári neveléssel. A Domanovszky által szerkesztett *Magyar művelődéstörténet* I. kötetben a *Vallásos élet – iskolák* című fejezet szerzője. Balanyi 1961-ben hunyt el.

Jászai-Balanyi VIII. osztály számára írt magyar története

A Jászai-féle korábbi tankönyv bejáratoottsága és a két szerző renden belüli (el)ismertsége mellett vajon mi indokolja még tankönyvük népszerűségét?

Korábbi tankönyvtörténeti áttekintésünk (Albert, 2006) azt igazolja, hogy a Domanovszky és a Kontraszty-Tihanyi sorozatok mellett éppen a Jászai-Balanyi VIII. osztályos tankönyv tekinthető a legszínvonalasabb, leg-tárgyilagosabb munkának.

Állításunkat a vonatkozó tankönyv néhány jelenkor-történeti mozzanatának bemutatása igazolja. Károlyi Mihály pedig „uralmát csak arra használta, hogy kardcsapás nélkül engedje át szomszédainknak az ország kétharmadrészét, a megcsonkított kis országot pedig teljes anarchiába züllessze.” – olvashatjuk a Szent

Magyarország nemzeti létének megszűnését a piarista szerzők Károlyi Mihály pacifista politikájával, a forradalmi pártok egyensúlyának megbomlásával, a Károlyi mögötti tömegbázis hiányával, a Tanácsköztársaság hatalomra jutásával, a román és cseh háborúval magyarázzák. A tankönyv a nemzetiségi politika újraértékeléséről, új alapokra helyezésének szükségességéről ír. Trianon után fontosnak tartják a közműveltség emelését, a Klebelsberg-féle művelődéspolitikát támogatását. Ezzel szemben a Miskolczy-Szolomájer-féle VIII. osztályos tankönyv a világháborús vereség okai között Amerika belépése mellett a nemzetiségek árulását, Károlyi és a vele szövetséges szocialisták és radikálisok aknamunkáját, a belső izgatást említi.

István Társulat VIII. osztályos tankönyvében. Összevetve a római katolikus fiú középiskolák számára rivális Miskolczy-Szolomájer-féle VIII. osztályos tankönyvvel, megállapíthatjuk, hogy a Jászai-Balanyi tankönyv előadásmódján inkább érződik a törekvés arra, hogy a szerzők tárgyilagos tényközlőként és nem a magyarság fájdalmasan érintett képviselőiként ismertessék az eseményeket. Tankönyvük tartósságát jelzi, hogy a piarista fiú középiskolák többsége még az 1940-es évek elején is a Jászai-Balanyi könyvet használja.

Jászai és a vörös gölem

Tankönyvtörténet-írásunk ez idáig kevés figyelmet szentelt egyház- és rendtörténeti háttérinformációk tankönyvtörténetet, egy-egy szerző megítélését befolyásoló szerepére. Pedig Jászai Rezső 1919-ben játszott szerepe a klebelsbergi időszak történelem tanítótörténetéről, főként a tankönyvügyről alkotott képet is új szempontokkal gazdagítja.

Az 1919 márciusában hatalomra jutott Tanácsköztársaság a szerzetesrendek és az egyházi iskolák módszeres felszámolását a Vallásügyi Likvidáló Hivatalra bízta. Miután a piarista rend vagyonának lefoglalása, az épületek állami tulajdonba vétele megtörtént, 1919 májusában a tanári állások megőrzése érdekében egy olyan nyilatkozat aláírására kötelezték a piarista szerzetes tanárokat, mely az egyházi pálya elhagyását és a Tanácsköztársaság szolgálatába állást tartalmazta. Kis empátiával beláthatjuk, hogy a tanításra specializálódott szerzetesrend életében milyen nehézséget, identitásválságot eredményezhetett ennek a nyilatkozatnak az aláírása. A rendtörténeti munkákból (lásd például. *Borián, Koltai és Legeza, 2007*) ismert, a Tanácsköztársaság⁷ által ellenőrzött területeken közel 150 piarista mintegy kétharmada írta alá a nyilatkozatot, mely főként a fiatal rendtagok állásfoglalása szerint hittagadással (=aposztázia) ért fel. Az aláírók között Jászai Rezső is szerepelt.

Jászai 1919. július 10-én keltezett, középiskolai tanítói kineveztetése ügyében a Közoktatásügyi Népbiztossághoz benyújtott kérvénye⁸ is azt bizonyítja, hogy Jászai aláírta az egyházi pálya elhagyásáról szóló nyilatkozatot, a Tanácsköztársaság szolgálatába állt, és igyekezett igazodni is az új rendszerhez. Egyrészt 1919. március 28-tól a Magyar Országos Tanítók Szakszervezetének tagja lett, másrészt kérvényét az iskolaigazgató és a bizalmi testület is melegen támogatta. A kérvény mellékleteként csatolt 1919. június 30-i keltezésű minősítési bizonyítványban ez olvasható: „Vajnóczky bizalmi jelentése szerint politikai tekintetben kifogástalan, a kegyesrendben mindig a haladó irány képviselője és vezetője volt.” A kérvényre Jászai saját kezűleg írta rá, hogy „A kérvényt visszavontam. Lásd a hátiratot!” A hátirat valóban rögzíti a kérvény visszavonását, a sokatmondó 1919. július 28-i dátummal. Minden bizonnyal annak tudatában vonta vissza Jászai a beadványát, hogy tudta jól: a Tanácsköztársaság napjai meg vannak számlálva. Ismét csak árulkodó a kérvény hátoldalán Jászainak saját kézírással ellátott, két felkiáltójellel zárt mondata, mely a következőt tartalmazta: „aug. 1-én megbuktak!”⁹

A nyilatkozat aláírása vagy elutasítása egyértelműen rámutat a századelő piarista önazonosságkeresésére, ahogyan a korosztályok közötti különbségekre is. Révai József visszaemlékezéséből nem szó szerint, hanem egyes részeket közölve¹⁰, részben Jászai szerepére, részben a piarista útkeresésre is fény derül (vesd össze: *Szakál, 2010.*, 185–200.)

- „Jászai olvassa a lapidáris rövidséggel megfogalmazott sátáni elkötelezést.
 – 'Meválok az egyházi pályától, és világivá leszek.' [...]
 – Ezt nem lehet aláírni! – szörnyülködünk mi fiatalok az asztal végén.
 – Hát mi lesz magukkal!-kérdi Miskolczy.
 – A legrosszabb esetben vértanúk... – felelem.

- Már megint a vértanúságot emlegeti... – véli.
- Az asztalfőnkön Jászai megint kényszerhelyzetet emleget, és az aláírást javasolja.
- Nem kényszer – sivitok az asztal végétől – hanem kényelmi szempont.

....

Alá is írják egymás után azok, akik már régen szánták rá magukat. Vajnoczky, Miskolczy, Szigeti, Károlyi, Vincze, Hatvani, Friedreich. Az utóbbi így szofizmál: »Jobb, ha mi tanítjuk a fiúkat, mint más.«

Ápr. 29-én azzal a lesújtó érzéssel tántorogtunk ki az ebédlőből, hogy íme az Egyháznak e jobb sorsra érdemes leányát meggyalázta a vörös gölem, mert könnyűvérvű volt már jó ideje.”

A vértanúságtól (lásd fiatalabb korosztály) a kényelmi szemponton át többféle magatartás is megfogalmazódott. Egy biztos, maga Balanyi (1921, 608. o.) gyenge lelkeknek nyilvánította azokat a rendtagokat, akik aláírták a nyilatkozatot: „Sajnos voltak gyenge lelkek, akik nem bírtak ellenállni a csábításnak.” Ezért is tekinthető tankönyvtörténeti kuriózumnak az, hogy Balanyi éppen a piarista rendbe való visszavételét kérő – de presztízsből sokat veszítő – Jászaiival közösen írt tankönyvet.

Néhány összegző gondolat

Jelen írásunkban egy tantárgy (történelem), egy iskolatípus (római katolikus fiú középiskolák), egy tankönyvtörténeti korszak (klebelsbergi) tényleges tankönyvhasználatát vizsgáltuk, az adatokat térképre vittük, mindeközben pedig görcső alá vittük az egyik legnépszerűbb piarista szerzőpáros munkáját. Korábbi összehasonlító tankönyvelemzésünkre is támaszkodva írásunk azt sugallja, hogy a piarista szerzőpáros VIII. osztályos tankönyve a legtöbb tankönyvhöz képest kevésbé volt ideologikus, sokkal inkább tárgy-szerű.

Azt kijelenthetjük, hogy a klebelsbergi időszakban korántsem lehet a római katolikus fiú középiskolák tankönyvválasztásában a Szent István Társulat monopolhelyzetéről beszélnünk, a felekezeten belül volt egy igen sarkos piarista különállás, amit igazol a Jászai-Balanyi könyv tankönyvpiaci sikere. A piarista tanároknak, csakúgy a klebelsbergi kultusztárcának ismernie kellett Jászai 1919-es szerepvállalását, ennek ellenére döntöttek tankönyvválasztásukban a Jászai-féle munka Balanyi György általi átdolgozása mellett.

Jászai 1919-es szerepvállalásának bemutatása bizonyítja: az egyes szerzők életútjára vonatkozó háttéradatoknál nem elégedhetünk meg az egyébként igen megbízható – a tankönyvtörténészek által már ismert – információkkal, interdiszciplináris kutatásokra van szükség. Ami ugyanis – és remélhetőleg jelen írás ezt bizonyítja – a piarista rendtörténeti kutatásokkal foglalkozó egyháztörténészek számára már ismert, nem biztos, hogy a történelem tanítástörténettel, tankönyvtörténettel foglalkozó szakemberek körében is az. De fordítva is igaz ez: a tankönyvtörténeti kutatások a tanító szerzetesrend rendtörténeti vizsgálatait is új szempontokkal gazdagíthatják.

Jegyzetek

¹ 1931-re az egyes tankönyvkiadók tankönyveik teljes sorozatával rendelkezettek. Ez indokolja azt, hogy miért az 1931-32-es iskolai év tankönyvhasználatát tekintettük át. Csak néhány esetben fordult elő, hogy az egy évvel korábbi, vagy az egy évvel későbbi értesítőt vettük alapul. A tanulmány végén közöljük az iskolai értesítők jegyzékét.

² Eredetileg Jakubik Dezső, később Jászaira, majd Jászayra magyarosít. A tanulmányban egységesen Jászait írunk. Kivétel a hagyatékra való utalás

³ Nem találtunk a tankönyvhasználatra vonatkozó adatot Miskolc esetében, az esztergomi ferencesek pedig nem indítottak VIII. osztályt. Térkép-topográfiai összesítőnk jól mutatja, hogy Esztergomban és Pécssett két-két fiú középiskola is működött a vizsgált időszakban, a térképen a Pécs alatt kétszer jelölt Jászai-Balanyi névvel jeleztük azt, hogy mind a ciszterci rend, mind a jezsuita rend által fenntartott fiú középiskola a tankönyvválasztásnál egyaránt a piarista szerzőpáros munkáját preferálta. Baja és Magyaróvár kivételével – itt az 1932–33-as tanév tankönyvhasználatára találtunk adatot – az 1931–32-es tanév tankönyvhasználatát dolgoztuk fel.

⁴ A térképen – magától értetődően – csak a főgimnáziumokat jelöltük, tehát azokat, amelyek nyolc osztállyal működtek. Ezért nem szerepeltetjük a podolini és a kisszebeni algimnáziumokat, a privigyei és a magyaróvári gimnáziumokat

⁵ Jászai (Jakubik) Rezsőről: *F.J. dr.*, 1911. 9–13.; Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára

(továbbiakban PMKL) IV. 107. Jászay Rezső hagyatéka I=Semélyi iratok. Személyes iratok 1883–1944. (továbbiakban PMKL IV. 107. Jászay hagyatéka, I. Személyes iratok 1883-1944.); *Katona*, é. n. a.

⁶ Balanyi Györgyről: *Bíró*, , 1961; Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára (továbbiakban PMKL) IV. 132.; Balanyi György hagyatéka (továbbiakban Balanyi-hagyatéka): *Katona*, é. n.. Országos Közoktatási Tanács jegyzőkönyve (OKT jkv) 1937. április 28. OPKM.

⁷ A Tanácsköztársaság idejével foglalkozó rendtörténeti munkák közül lásd még: *Szakál*, 2010. A témát tágabb összefüggésben tárgyalja *Donáth*, 2008. 294-296.

⁸ PMKL IV. 107. Jászay hagyatéka, I. Személyes iratok 1883-1944. Dr. Jászai Rezső kérvénye a Közoktatásügyi Népbiztosságnak középiskolai tanítónak kineveztetése ügyében. Minősítési bizonyítvány.

⁹ Már az a tény, hogy Jászai nem semmisítette meg e reá nézve is károsnak tűnő beadványt, jelzi azt is, hogy ő maga az 1919-es szerepvállalását nem politikai páfordulásnak, nem emberi gyengeségnek, hanem kényszer szülte lépésnek élhette meg. Bár később visszavették a rendbe, tekintélye, presztízse sokat csökkent.

¹⁰ PMKL Révai József hagyatéka. Sk 6. A revolúciótól az evolúcióig I-II. (önéletrajz 1918 szept. – 1920. aug. 21.)

Irodalomjegyzék

Iskolai értesítők, levéltári források

A ciszterci rend bajai III. Béla-Reálgimnáziumának ötvenharmadik – alapítása óta 117. – értesítője az 1931–1932. iskolai évről. Közli: Dr. Tordai Ányos igazgató, Baja, 1932. 84–85.

A ciszterci rend egri Szent Bernát – Gimnáziumának értesítője az 1931–1932. iskolai évről. Közli: Kürti Menyhért dr. c. tankerületi kir. főigazgató, igazgató. Eger, 1932. 104–106.

A ciszterci rend Székesfehérvári Szent István Reálgimnáziumának CXVIII. értesítője az 1930–31. iskolai évről. Közli: Kapossy Endre dr. igazgató. Székesfehérvár, 1931. 55–56.

A ciszterci rend pécsi Nagy Lajos-reálgimnáziumának értesítője az 1931–32. iskolai évről. Közli: Kiss Albin reálgimn. igazgató. Pécs, 1932. 40–41.

A csornai premontrei kanonokrendi Szent Norbert-Gimnázium 1931–32. évi értesítője. Közzéteszi: Steiner Miklós igazgató. Szombathely, 81–83.

A Debreczeni Kegyes-Tanítórendi Róm. Kath. Főgimnázium Értesítője az 1910–1911. tanévről. Közzéteszi: Dr. Lóky Béla igazgató, Debrecen, 1911. 107–111.

A Debreceni Kegyes-tanítórendi Róm. Kath. Calasanz Szt. József Reálgimnázium értesítője az 1930–31. tanévről. Közzéteszi: Dr. Lukács József igazg. ató. Debrecen, 1931. 112–114.

A Dombóvári Kir. Kath. Esterházy Miklós nádor reálgimnázium XIX. értesítője az 1931–32. iskolai évről. Közzétette: Vér Vencel igazgató. Dombóvár, 1932. 19–21.

A gyulai Róm. Kath. Reálgimnázium értesítője az 1930–31. tanévről. Közzéteszi Németh József pápai kamarás, igazgató, Gyula, 1931. 36–37.

A Jászapáti Királyi Katholikus „Gróf Széchenyi István” Reálgimnázium tizenkilencedik értesítője 1930–1931. tanév. Közzéteszi: Simon Ignác igazgató. Jászapáti 1931. 30–31.

A jászóvári premontrei kanonokrend gödöllői Reál-gimnáziumának Szent Norbert-Nevelőintézetének és teológiai iskolájának értesítője az 1930-1931. iskolai évről. Közzéteszi: Stuhlmann Patrik dr. rektor-főigazgató. 1931. 99–102.

A kalocsai Jézus-társasági érseki Gimnázium értesítője az 1930–31. tanévben. Kalocsa, 1931. 78–79.

A Kegyes-tanítórend kecskeméti főgimnáziumának értesítője az 1910–1911-es tanévről. Közzéteszi: Dr. Tóth György igazgató. Kecskemét, 68–70.

A Kegyes-tanítórendiek váci főgimnáziumának értesítője az 1910–1911. iskolai évről. Közli: Schandl Miklós igazgató, Vác, 120–124.

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló lévai róm. kath. főgimnázium értesítője az 1910–1911. iskolai évről. Közzéteszi: Tóth Sándor igazgató. Léva, 1911. 94–97.

A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskereki községi főgimnázium értesítője. Összeállította: Balácsi József igazgató. Nagybecskerek, 1911. 85–88.

A kegyes-tanítórendeik vezetése alatt álló nagykarolyi róm. kath. főgimnázium értesítője az 1910-1911-ik iskolai évről. Közli: Cseh Lajos igazgató, Nagykaroly, 1911. 58–61.

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Sátoraljaújhegyi Róm. Kath. Főgimnázium értesítője az 1910–1911-ik tanévről. Közzéteszi: Nyilassy Károly ig. Sátoraljaújhegy, 1911. 73–77.

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló szegedi városi főgimnázium értesítője. Közzéteszi: Szinger Kornél, igazgató. Szeged, 1911. 168–170.

A kegyes tanítórend vezetése alatt álló szentgyörgyi Róm. Kath. Főgimnázium értesítője az 1910–11. tanévről. Közli: az igazgatóság, Pozsony, 1911. 43–45.

A Kegyes-Tanítórendiek vezetése alatt álló veszprémi róm. kath. főgimnázium értesítője az 1911–1912. tanévről. Közzéteszi: Takács József főgim. igazg. Veszprém, 1912. 70–75..

A magyar kegyes tanítórend vezetése alatt álló rózsahegy Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1910–11. tanév végén. Közli: az igazgatóság. Rózsahegy, 1911. 24–28.

A magyarországi kegyes-tanítórend tatai főgimnáziumának értesítője az 1910–1911. tanévről. Közzéteszi: Pintér Elek igazgató. Tata, 51–52.

A magyar kegyestanítórend váci gimnáziumának értesítője az 1931–32. iskolai évről. Közzétette: Szomolányi József igazgató. Vác, 1932. 47–48.

A máramarosszigeti Kir. Kath. Főgimnázium értesítője az 1910–11. tanévről. Közzéteszi: Keller János igazgató. Máramarossziget, 1911. 99–101.

A mezőkövesdi Királyi Katolikus Szent László Reál-gimnázium huszadik értesítője 1930–31. iskolai

év. Közli: Bayer Róbert kir. igazgató. Mezőkövesd, 1931. 54–55.

A miskolci Kir. Kath. Fráter György Gimnázium értesítője 1931–32. Szerkesztette: Vucskits Jenő kir. igazgató. Miskolc, 1932. 64. o.

A nagykanizsai kegyesrendi Róm. Kat. Reál-gimnázium értesítője az 1931–32. iskolai évről. Közzéteszi: az intézet igazgatója Magas Mihály, Nagykanizsa, 1932. 11–12.

A nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium tizenegyedik értesítője az 1931–32. iskolai évről. Közzéteszi: Dr. Néveri János igazgató. Nyíregyháza, 1932. 28–33.

A selmecbányai Királyi Katolikus Főgimnázium értesítője az 1911–1912-iki tanévről. Közli: Dr. Rauchbauer József igazgató. Selmecbánya, 1912. 13–28.

A szegedi Kegyesrendi Városi Róm. Kath. Dugonics András Gimnázium értesítője. Közzéteszi: Dr. Tihanyi Béla igazgató. Szeged, 1932. 112–113.

A Szent László királyról címzett nyitrai R. Kath. Főgimnázium értesítője az 1910/11. tanévről. Közzéteszi: Frank István igazgató. Nyitra, 125–126.

A Szűz Máriáról nevezett Szt. Ferenc-rend esztergomi Szent Antal reál-gimnáziumának értesítője az 1931–32. isk. évről. Közzéteszi: P. Weiss J. Rihárd igazgató. Esztergom, 1932. 14.

A tatai kegyestanítórendi gróf Eszterházy Miklós Reál-gimnázium értesítője az 1931–32. tanévről. Közzéteszi: Dr. Lukáts József igazgató. Tata, 1932. 97–99.

A temesvári kegyestanítórendi főgimnázium értesítője az 1910–11. iskolai évről. Közzéteszi: Dr. Both Ferenc igazgató. Temesvár, 1911.

A trencsényi királyi kath. főgimnázium értesítője az 1910–1911. tanévről. Közli: Simonides István igazgató. Trencsén, 1911. 89–94.

A pannonthalmi Szent-Benedek-rend Kőszegi Ferenc József Kat. Gimnáziumának értesítője az intézet fennállásának 255-ik évében az 1931–32. iskolai évről. Közzéteszi: Kováts Arisztid. Kőszeg 1932. 32–33.

A pannonthalmi Szent Benedek-rend soproni Sz. Asztrik Kath. Gimnáziumának értesítője az 1931/32. isk. évről. Közzéteszi: Sziklai Jenő igazgató. Sopron, 1932. 16–18.

A pápai Szentbenedekrendi Kath. Szent Mór Reál-gimnázium értesítője az 1930–31. iskolai évről. Közzéteszi: Balogh Albin igazgató. Pápa, 1931. 40–41.

Az Esztergomi szentbenedekrendi katolikus Szent István-gimnázium értesítője az 1930–31. iskolai évről. Közzéteszi: Dr. Mattyasóvszky Kasszián igazgató. Esztergom, 1931. 85–86.

Az erdélyi róm. kath. státus kegyesrendiek vezetése alatt álló kolozsvári főgimnáziumának értesítője az 1910–1911. tanévről. Közzéteszi: Nemes Endre igazgató, Kolozsvár, 1911. 161–163.

Budapestvidéki tankerület. A magyar kegyes-tanítórend kecskeméti Róm. Kath. Gimnáziumának értesítője az 1931–1932. iskolaévről. Közzéteszi: Dr. Orbán János igazgató. Kecskemét, 1932. 40–41.

Debreceni tankerület. A Sátoraljaúj helyi Kegyes-Tanítórendi Róm. Kath. Reál-gimnázium értesítője az 1930–31. iskolai évről. Közzéteszi: Neuhauser Frigyes dr. igazgató. Sátoraljaúj hely, 1931. 30–32.

Értesítő a Kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló nagykanizsai katolikus főgimnáziumról az 1911–1912. tanévben. Közzéteszi: Horváth György igazgató. Nagykanizsa, 1912. 116–134.

Értesítő a pannonthalmi Szent Benedek-rend Győri katolikus Czuczor Gergely Gimnáziumáról az 1931/31. iskolai év végén. Közzéteszi: Kocsis Lénárd Dr. igazgató. Győr, 1931. 81–84.

A veszprémi Kegyes-tanítórendi Róm. Kat. Gimnázium értesítője. Közzéteszi: Gombos Antal igazgató. Veszprém. 1931–32. 23–25.

Győri tankerület. A magyar kegyes-tanítórend magyaróvári reál-gimnáziumának értesítője az 1931–32. tanévről. Közzéteszi: Mátrai János igazgató. Magyaróvár, 1932. 40–41.

Országos Közoktatási Tanács jegyzőkönyve, 1937. április 28. OPKM

Szegedi tankerület. A kiskunfélegyházi községi katolikus Szent László reál-gimnázium értesítője az 1931–32. tanévről. CXIV. évfolyam. Közl.: Boleszny Antal igazgató. Kiskunfélegyháza, 1932. 17–18.

Székesfehérvári tankerület. A csornai prémontrei kanonokrend keszthelyi reál-gimnáziumának értesítője az 1930–31. tanévről. Szerkesztette: Berkes Ottó tanker. kir. főigazgató, a reál-gimn. igazgatója Keszthely, 1931. 102.

Székesfehérvári tankerület. A Pécsi Pius-Alapítványi Jézus-Társasági Kat. gimnázium értesítője az 1931/32. iskolai évről. Pécs, 1932. 20–23.

Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára IV. 132. Balanyi György hagyatéka

Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára IV. 107. Jászay Rezső hagyatéka I = Személyi iratok. Személyes iratok 1883–1944.

Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára Révai József hagyatéka. Sk 6. A revolúciótól az evolúcióig I–II. (önéletrajz 1918 szept. – 1920. aug. 21.)

Egyéb nyomtatott források:

Albert B. Gábor (2006): *Súlypontok és hangsúlyeltolódások. Középiszkolai történelemtankönyvek a Horthy-korszakban*. Pannon Egyetem BTK Neveléstudományi Intézet Pedagógiai Kutatóközpont, Pécs.

Balanyi György (1921): Egyház és vallás. In: Gratz Gusztáv (szerk.): *A bolsevizmus Magyarországon*.

Balogh Albin (1926): *Magyarország történelme a gimnázium, reál-gimnázium, reáliskola és leányközépiszkolák III., a leánykollégiumok IV. osztálya számára*. Szent István Társulat, Budapest.

Bíró Imre (1961): Balanyi György Szegeden. In.: *Emlékkönyv Balanyi György születése hetvenötödik évfordulójának ünnepére. Felajánlják rendtársai, barátai, tisztelői, tanítványai*. Budapest.

Borián Tibor, Koltai András és Legeza László (2007): *Piaristák*. Mikes Kiadó, Budapest.

Donáth Péter (2008): *A magyar művelődés és tanítóképzés történetéből 1868–1958*. Trezor Kiadó, Budapest.

F. J. dr. (1911): *Dr. Jászai Rezső*. In: *A Debreceni Kegyes-Tanítórendi Róm. Kath. Főgimnázium értesítője az 1910–1911. tanévről*. Közzéteszi: Dr. Lóky Béla igazgató. Debrecen. 9–13.

Jászai Rezső és Balanyi György (1926): *Magyarország története a középiszkolák III. osztálya számára*. Lampel, Budapest.

Jászai Rezső és Balanyi György (1931): *Magyarország története a középiszkolák VIII. osztálya számára*. Lampel, Budapest.

Katona András (é. n. a): *Balanyi György (1886–1963)*. 2012. 08. 04-i megtekintés, <http://www.tortenelemtanitas.hu/2010/01/balanyi-gyorgy-1886%E2%80%931963/>

Katona András (é. n. b): *Jászai (Jakubik) Rezső (1871–1952)*. 2012. 08. 04-i megtekintés, <http://www.tortenelemtanitas.hu/2010/01/jaszai-jakubik-rezso-1871%E2%80%931952/>

Kontraszty Dezső (1927): *Egyetemes történelem I. Az ókor története. Gimn., reál-gimn és reálisk. IV. osztálya számára*. Franklin, Budapest.

Kontraszty Dezső (1929): *Egyetemes történelem. III. rész. Gimn., reál-gimn. és reálisk. VI. osztálya számára*. Franklin, Budapest.

Kontraszty Dezső és Tihanyi Béla (1930): *Egyetemes történelem IV. rész. A francia forradalom és a legújabb kor története*. Franklin, Budapest.

Marczell Ágoston és Szolomájer Tasziló (1927): *Egyetemes történelem I. rész a gimn., reál-gimn. és reálisk. IV. osztálya számára*. Szent István-Társulat, Budapest.

Marcell Ágoston és Szolomájer Tasziló (1928): *Egyetemes történelem II. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. V. osztálya számára.* Szent István-Társulat, Budapest.

Marcell Ágoston és Szolomájer Tasziló (1929): *Egyetemes történelem III. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. VI. osztálya számára.* Szent István-Társulat, Budapest.

Marcell Ágoston és Szolomájer Tasziló (1930): *Egyetemes történelem IV. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. VII. osztálya számára.* Szent István-Társulat, Budapest.

Mészáros István (1988): *Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996-1948. Általánosan képző középiskolák.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Mészáros István (1998) *A Szent István Társulat százötven éve. 1848–1998.* Budapest.

Miskolczi István és Szolomájer Tasziló (1931): *Magyarország története a fiúközépiskolák VIII. osztálya számára.* Szent István-Társulat, Budapest.

Szakál Ádám (2010): *A magyar piaristák a tanácsköztársaság idején.* In: Forgó András (szerk.): *A piarista rend Magyarországon.* Szent István Társulat, Budapest. 185–200.

Tihanyi Béla és Kontraszty Dezső (1928): *Egyetemes történelem. 2. rész. Középkor. Gimn., reálgimn., és reálisk. V. osztálya számára.* Franklin, Budapest.

Unger Mátyás (1976): *A történelmi tudat alakulása a középiskolai történelemtankönyveinkben.* Tankönyvkiadó, Budapest.

BARNA ILDIKÓ – PETŐ ANDREA

A politikai igazságszolgáltatás a II. világháború utáni Magyarországon

A II. világháború utáni igazságszolgáltatás a magyar történetírás és a történeti emlékezet sokat vitatott kérdése. A kötet szigorúan fegyelmezett és következetes kvantitatív módszertan segítségével meghatározza, kik kerültek be a népbírósi folyamatba, hogyan működött a népbírósi, különösen a társadalmi nemek szempontjából, valamint hogy milyen hatással volt a népbírósi tevékenysége a poszt-soá zsidó identitás alakulására. A kötetnek az is a célja, hogy elfogultságoktól mentesen, objektív adatok alapján bemutassa azt a komplex folyamatot, amit a II. világháborút követő népbírósi eljárásnak nevezünk. Barna Ildikó az ELTE Társadalomtudományi Kar Társadalomkutatások Módszertana tanszékének adjunktusa. Pető Andrea a Közép-Európai Egyetem Társadalmi nemek tanszékének docense.

A POLITIKAI
IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS
A II. VILÁGHÁBORÚ
UTÁNI BUDAPESTEN

ISBN 978 963 693 449 1
140 oldal, kartonált
2950 Ft

Gondolat